

„Ја се можда драги господине уопште не слажем са оним што ви желите рећи, али ћу се борити до смрти и свог последњег даха да ви имате пуно право да своје мишљење слободно искажете.“ (Волтер)

Речи имају моћ. Човек је то схватио још у најдавнијим временима, па је речима покушавао да умилостиви природне силе, да зачара или лечи. Оно што је, међутим, тековина нашег времена, јесте мњење да речи имају претерано велику моћ. Почетак двадесет и првог века у западним земљама обележила је експанзија антилибералне атмосфере и паничног страха од речи, које, попут јереси, прете да искваре правоверне. Речи су данас постале толико важне и опасне, да ћутање постаје све паметнији и неминовнији избор човека који размишља. Као у архаичним временима, значај који се придаје утицају речи на поступке оних који их могу чути, постао је раван дејству чаролије или магије, способне да човека заведе и одузме му вољу, а затим да га тако омађијаног нагони на најстрашније поступке. Због тога се данас сви они брбљивци, који су били довољно баксузни да се ухвате у мрежу сопствених, политички некоректних речи, крчкају у казану модерне демократије, која слободу говора одавно не држи високо на листи омиљених састојака. Место које је некада заузимало право на мишљење, па макар оно било потпуно погрешно и идиотско, заузело је данас право да се не буде увређен туђим мишљењем. А то је тачка у којој престаје могућност сваке озбиљне расправе. Уместо ње, у арену јавне речи наступају цензура и једноумље.

Нетрпељивост према слободи говора данас је све раширенија у јавном мњењу. Анкете спроведене у Британији показују, да људи данас знатно мање држе до грађанских слобода него, на пример, пре двадесет година. Само 54 посто испитаника подржава право грађана да „кажу оно што мисле“. Модерна цензура не доживљава се као плод ауторитарне воље, већ се прихвата као напредно средство осмишљено да заштити слабе од бола који наносе речи. Уверење да речи повређују, базира се на модерној дефиницији човека, као бића које мањка интелектуалним способностима да се супростави проблематичним идејама. Цензура је, дакле, постала јавни сервис у циљу заштите грађана од опасних идеја.

Цензуре је, наравно, одувек било. Некада су је спроводили држава и црква. Данас цензуру намеће читав корпус грађанских удружења, медија, образовних интитуција, а свако заправо жели да наметне своје светоназоре као једине исправне. Према мишљењу Нила Адисона (Neil Addison), америчког борца за религијска права, закон је данас постао поље на коме се м ногобројне мањинске групе утркују у наме тању свој их гледишта о моралу свима – почев од забране пушења, преко забране лова на лисице, па до правилног третирања „угрожених“ група. Бројни активисти закон доживљавају као средство којим треба „послати поруку“. „Али закон није прави начин да се шаље порука. Политика јесте“ сматра Адисон. Пре неколико година Адисон је успешно заступао брачни пар верника који су, након што су се жалили на про-геј политику општине на којој живе, били принуђени да слушају 80-минутно предавање о хомофобији од стране полицајаца. Уследило је извињење и обештећење.

Уметност на ветрометини

На удару новог вербалног пуританизма врло брзо нашла се и популарна култура. Свет је прошле зиме обишла веста да је Би-Би-Си, после тридесет година слободног емитовања, покушао да цензурише традиционални божићни хит ирске групе “Rogues”, и то због коришћења „хомофобичних“ и „увредљивих“ израза као што су „педер“, „дроља“ и сл. Нешто пре тога, јамајкански репер

”
Beeie Man

“ ухапшен је, саслушан и депортован из Енглеске због оптужбе да његови стихови подстичу на убијање хомосексуалаца, док је Брајтон постао први британски град који је најавио тоталну забрану емитовања његове музике, као и музике његових јамајканских колега, уз обећање да ће слична судбина ускоро стићи и Еминема,

Fifti Centa

, и све остале музичаре који у својим стиховима употребљавају „говор мржње“.

Брајтонска власт најављује и забране свих осталих уметничких дела која изазивају мржњу према мањинама – укључујући и изложбе и позоришне комаде. И самоцензура узима маха – у БиБиСи-јевим студијима сценарији се успаничено преправљају, па се ликови исламских терориста преиначују у борце за права животиња, Растафаријанце, итд.

Да и класике очекују тешка времена, показује читав низ свежих примера – лондонски Барбикан центар избацио је недавно из своје поставке „Тамерлана“ све делове који би могли да увреду муслимане, а Краљевско позориште отказало је адаптацију Аристофанове „Лизистрате“ која је ситуирана у муслиманском рају. Наслов чувеног романа Агате Кристи „Десет малих црнаца“, одавно је на енглеском језику промењен у „Не остаде ниједан“ („And There Were None“), мада је и поред тога у једној Америчкој

школи прошле године забрањено извођење представе рађене по овом роману, управо због чињенице да је његов стари назив био „расистички“.

Ни некадашњи понос нације у Енглеској више није светиња – када је девет јеврејских ученица средње школе у Лондону овог пролећа одбило да ради контролни тест о Шекспиру, уместо слабе оцене или укора - добиле су пуну подршку родитеља и директора школе. Иако комад „Млетачки трговац“, који представља опште место расправа о Шекпировом антисемитизму – није чак био ни тема контролног – девојчице су одбиле да уче Шекспира у целини, и притом завршиле са похвалама. Све у свему, о д ренесансног генија чијем стваралаштву су се дивиле толике генерације, Шекспир данас прераста у озлоглашеног антисемиту и дискриминатора , а његова дела у опасно легло заразног говора мржње.

У метничко вредновање о чигледно је данас уступило место тумачењу у политичком кључу. Вредност дела обрачунава се сабирањем и одузимањем поена зарађених на испиту из политичке правоверности. А евидентне епизоде са расизмом, сексизмом, колонијализмом итд., којима често обилују старија дела – не представљају више полазиште за расправе, нити вредно сведочанство о историји људских ставова и идеја – већ разлог за хитро избацивање из наставних програма и позоришних репертоара.

Студенти на курсу нетолеранције

А оно што се данас помаља у школама, већ увелико буја на универзитетима. Некада оазе слободе говора, универзитети данас постају легла цензуре и једноумља, упозорава Венди Кеминер (Wendy Kaminer), америчка интелектуалка и борац за грађанске слободе, коју често називају и „Фундаменталистом првог амандмана“ . Професори и адмистрација утркују се у забранама са новим, веома цензорски расположеним генерацијама студената. Уместо да уче како да толеришу изношење идеја које су им потпуно неприхватљиве, и да их потискују правим аргументима, млади академски грађани огрезају у интелектуалном конформизму. Чим стигну у кампус, нове класе студената похађају курс за опхођење, где им се спочитава шта смеју да кажу, шта је забрањено, шта је правилно, које теме не треба начињати, итд..

Познавање граница слободне мисли очекује се и од предавача. После 11. септембра, истиче Венди Кеминер, критиковање америчке спољне политике од стране професора постало је чест повод за покретање дисциплинских мера - на Њујоршком градском

универзитету, Тексашком, МИТ-у , у Северној Каролини, у Масечусетсу итд.. Етички комитети ничу као печурке после кише на универзитетима са обе стране Атлантика. Они одлучују које су то „прихватљиве“ области за проучавање, сугеришу наставницима како да обрађују осетљиве теме, прописују дозвољен језик.

Студентске Уније увелико се придружују тренду - у Сасексу у Енглеској, унија је забранила студентима читање „Дејли Мејла“, зато што је десничарски и „пун предрасуда“. Унија у Шефилду је забранила емитовање Еминемових песама. У Лондонској „Школи за оријенталне и афричке студије“ унија је забранила гостовање представника израелске амбасаде, јер заступа став да је ционизам исто што и расизам.

Мишљење је болест

Некада карактерисана као „успешна“, „безуспешна“, „занимљива“, „досадна“, „узалудна“ и сл., д ебата, као традиционални начин супростављања мишљења, данас се по аутоматизму дели на „прихват л јиву“ и „неприхватљиву“. А у ову другу врсту – спада свака он а дебата у кој ој се дира у модерне табуе – попут Ислама или хомосексуалности – или се у питање доводе владајуће догме – попут теорије о глобалном загревању. А најбољи могући начин да дискредитујете сваки покушај контроверзног мишљења – јесте да га сврстате у патологију. Тако је еру разних „изама“, данас сменила ера „фобија“ „порицања“, „мржње“ и осталих психичких дефеката. Проблематичан говор је у овом дискурсу болест, а цензура је лек. Тиме је свака могућност преговора око контроверзних питања спречена. Ако се не приклањате владајућој доктрини – ви сте „ирационални“, патите од неког менталног поремећаја и вероватно сте зрели за неку врсту терапије. Амерички глумац који је свог колегу назвао „педером“, добио је налог од своје ТВ-мреже да пође на рехабилитацију. Када је учесница британског ВИП Великог брата Џејд Гуди пред камерама је увредила Боливудску глумицу на расној основи употребивши сленг израз за Индијце, била је принуђена да се недељама крије од „либералне руље“ расположене за линч, и примила је низ претњи смрћу. Затим је морала да похађа часове контролисања беса, како свој поремећај не би пренела и на своју децу.

Међу заговорницима патологизације проблематичног мишљења, најдраже чедо тренутно је *порицање* . Порицање није само поремећај мишљења – оно чак може постати и злочин који се кривично санкционише. У Аустрији, порицање Холокауста може вам донети казну од десет година затвора, а постоје и предлози да се она прошири на читаву Европу, заједно са забраном порицања свих других „холокауста“ – афричко-америчког, босанског, руанданског, као и осталих геноцида и ратних злочина. Борци за забрану абортуса говоре о „холокаусту над фетусима“, борци за животињска права о „холокаусту

над фокама“ итд. У Француској је у процедуру ушао закон који сваког ко пориче геноцид у Јерменији кажњава са годином дана затвора.

Као врста слободнолебдеће јереси, која се може по потреби прикачити било коме ко говори нешто што не желите да чујете, порицање стално добија нове патолошке видове. Порицање климатских промена изједначава се данас са порицањем холокауста и угрожавањем људских права. У медијима је чак било и предлога да се за такве организује својеврсни „климатски Нирнберг“. Једноставно, научни естаблишмент сматра да је дебата по овоме питању завршена. Поремећене ликове који су запали у порицање, треба стога изоловати и излечити, како не би ширили своје опасне идеје и довели до „масовног порицања“

А ако није у питању порицање, онда је по среди други распрострањени поремећај - *фобија*

Хомофобија, ксенофобија и исламофобија су највише у тренду, мада их на попису има око пет стотина. Када је Европски парламент 2006. године изгласао резолуцију „Хомофобија у Европи“, прогласио ју је ирационалним страхом. Дакле, порука је да нико ко користи свој разум на правилан начин не може доћи до негативног става према хомосексуалцима. Иронија овог становишта јесте у томе што су геј активисти, који су највише допринели таквој формулацији – управо они, који су раније тако олако проглашавани болесницима. Хомофобија, по савременом тумачењу, као и хомосексуалност некада, представља читав комплекс менталних поремећаја, почев од опсесивно-компулсивног, поремећаја расположења, итд.

Као што је порицање климатских промена најновије порицање, тако је и најактуелнија фобија – еурофобија, тј. страх од придружења ЕУ или од европске валуте. Европа је тако, ни крива ни дужна, постала сирота мала жртва ирационалних страхова и предрасуда – јер забога, на просто је немогуће да би и ко при здравом разуму могао показати и најмању скепсу према Европској унији.

А пошто муслимани већ имају своју исламофобију, зашто и хришћани не би имали једну? Тако се недавно појавила и „христофобија“ – етикетирање и исмевање хришћана, тј. ирационални страх и мржња који наводно нарастају у многим земљама. Један канадски свештеник упозорио је недавно да христофобија у Канади толико узима маха, да може довести до прогона попут оних у нацистичкој Немачкој.

Мисаона полиција у акцији

Није само јавна материјализација забрањених речи из фондуса „говора мржње“ оно што човека може данас коштати каријере, слободе, сигурности. Како извештава Брендон О' Нил (Brendan O'Neill), уредник британског часописа „Spiked“, под лупом закона у Великој Британији однедавно се налази и тзв.

„mate speech

”, тј. другарски, ортачки говор, оно што двоје или више људи неформално ћаска међу собом. Ваши интимни разговори више нису ствар вашег саговорника и вас - уколико неко са стране случајно начује ваш разговор, и нађе се увређеним, или сматра да је он увредљив за било кога, укључујући и вас, аутоматски подлежете законским санкцијама. Нема везе што је проблематична фраза вама можда имала неко сасвим безазлено, можда чак супротно значење – шта ако је неки случајни пролазник чује и сутра због тога побије хиљаде припадника разних мањина? Добро дошли у друштво без смисла за хумор, у коме је „вербални деликт“ постао једна неухватљива, слободнолебдећа категорија, која се може приписати било којим и било чијим речима, само уколико неко осети потребу за тим. У духу новог схватања вербалног деликта, и политичар из редова конзервативаца Патрик Мерсер остао је у року од три сата без позиције у странци када је, критикујући „говор мржње“, ради давања примера, сам изговорио расистичке фразе које је сматрао проблематичним. Иако његова намера није била лоша нити расистичка, изговарањем забрањених речи, нехотично је извршио политичко самоубиство. И кандидат за градоначелника Њујорка 1999. Дејвид Хауард, био је присиљен да поднесе оставку зато што је у свом говору употребио реч “niggardly” (шкрто), иако реч нема никакве везе са расизмом и речју „nigger“ (црнац) већ потиче из средњовековне Енглеске

Језички тоталитаризам и нови колонијализам

Идеја да одрасли људи при здравој памети и чистој свести, услед слушања „затрованих“ речи постају зомбији без воље и одговорности, и да затим слепо, рефлексно извраћавају разна злодела, постају расисти, шовинисти, мизогинсти, хомофоби итд, налази се у сржи концепта говора мржње. Са једне стране, она је резултат патерналистичког и снисходљивог односа спрема широке популације, којој се придају особине попут инфантлности и дивљаштва. Са друге, она је потекла из хуманистичких наука које су током двадесетог века свој фокус дефинитивно преместиле на језичке системе, за које је речено да „конструису“ односно „производе“ стварност, друштво, културу, као да је процес означавања нека једносмерна улица, која се креће од означитеља према означеном. Из ове премисе, логично, следило је и да је језик право место на коме треба решавати друштвене проблеме, па је језички инжињеринг постао главна опсесија свих

оних који су желели да друштво промене на боље. Проблем је, међутим, у томе што језик ипак нема толики значај колики му се придаје, нити „коректни“ и значењски невини неологизми могу заиста да измене „запрљане“ ставове људи, да лече предрасуде и мржњу. Дискриминишући појмови и њима припадајући језички изрази чак ни када се забране, не могу тек тако за собом повући такве категорије из мишљења. Нови називи кад-тад упадну у оно што се популарно назива „еуфемистички млин“, што значи да попримају значење старог назива, што је затворени круг који може да прекине само стварна промена у мишљењу. Дезинфекција језика на крају се завршава као очајничко гурање проблема под тепих, скривање истине које не само да ту истину неће избрисати, већ ствара нове основе за нетрпељивост. „То је нека врста неоколонијалног, односно постколонијалног дискурса, који унаточ свом „хуманистичком“ хтијењу, има исте учинке као и онај колонијални“, сматра Срећко Хорват, аутор књиге есеја „Против политичке коректности“. Брига о избору правих речи уноси још више несигурности у односе међу људима, културама. Разлике постају још видљивије нападним прикривањем, а проблематични ставови се потискују, уместо да буду изнесени на видело и изложени критици. Нова терминологија није ништа друго „него покушај да се униште сви трагови Реалног“. Новогвор, како примећује Срећко Хорват, „као и код Орвела има за циљ смањити спектар значења ријечи и комуникацију пучанства свести на уске границе како би се њиме могло контролирати“. Мисаони злочин, додаје Хорват, готово да је већ уведен, злодело које се није стварно догодило, али постоје предиспозиције да може, постаје довољан разлог за казну, као у сценарију филма „Сувишни извештај“ (Minority report)

Све ово, наравно, спроводи се у име фамозне „толеранције“, односно зарад добра свих нас. Парадоксално, у име толеранције, данас се *не толерише* изношење *нетолерантних* ставова, односно, у исто време је и забрањено и пожељно бити нетолерантан. Ко онда одлучује када сте били добар, а када неваљали грађанин? Када сте рекли оно што је требало, када оно што се не сме, а када сте мислили добро, само се нисте добро изразили? Наравно да не одлучујете ви. Као и у сваком тоталитаризму, и у тоталитаризму језика ви сте ту само да пратите упутства, кодексе, резолуције, и надате се да нисте негде забрљали. А ако случајно забрљате – не вреди вам да много размишљате зашто и како - т у је ионако неко други да мисли уместо вас.